

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه هنر

دانشکده موسیقی

پایان نامه تحصیلی جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته آهنگسازی

عنوان:

قطعه برای گیتار و ارکستر

استاد راهنما:

آقای حمیدرضا دیبازر

استاد مشاور:

آقای اتابک الیاسی

نگارش و تحقیق:

هومن میرعابدینی

ماه و سال:

شهریور 1389

به نام ایزد یکتا

تعهد نامه

اینجانب هومن میرعابدینی اعلام میدارم که تمام فصل های این پایان نامه و اجزای مربوط به آن برای اولین بار توسط اینجانب انجام شده است. برداشت از نوشته ها، کتب، پایان نامه ها و تصاویر پژوهشگران حقیقی و حقوقی (فارسی یا انگلیسی) با ذکر مأخذ و با شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است. در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسئولیت آن مستقیماً به عهده اینجانب خواهد بود.

قدردانی

با تشکر و سپاس فراوان از اساتید مهربانی که همواره و با صبوری و سخاوت بسیار دانش و تجربه خود را در اختیارم قرار داده اند. امید است که این اثر آن چنان که شاید گوشه ای کوچک از زحمات آنان را پاسخ گوید:

آقایان

سیمون آیوازیان

اتابک الیاسی

امیر مهیار تفرشی پور

مرحوم محمد علی حشمتی

هوشیار خیام

گارنیک در اوهانیان

وارطان ساهاکیان

کیاوش صاحب نسق

تقی ضرابی

شریف لطفی

نادر مشایخی

ابوالحسن میرولی (صبا)

همواره مدیون آنان خواهیم بود؛

و با سپاس فراوان از خانواده مهربان و دوستان عزیزم که در تمامی راه قدم به قدم و لحظه به لحظه از همراهی و حمایت بی دریغ آنان برخوردار بوده ام. امیدوارم که زمانی بتوانم ذره ای از محبت هایشان را جبران کنم ...

و در انتها با تشکر ویژه از استاد گرامی آقای حمیدرضا دیبازر که در طی پدید آمدن این قطعه علاوه بر نهایت همراهی و ملاحظه، درس هایی به من آموخت که بسیار فراتر از این اثر و تمام آموخته ها و تجربیاتم تا کنون بوده است.

چکیده

«قطعه برای گیتار و ارکستر» یا «فانتزی برای گیتار و ارکستر» به شکل فانتزی و در یک موومان به نگارش درآمده است. این اثر بر اساس سازماندهی فاصله ای¹ و در پنج بخش ساخته و پرداخته شده است. بخش اول فرم دوتایی² دارد که با یک مقدمه آغاز شده و سپس وارد سولوی گیتارها می شود. بخش دوم در فرم روندوی گسترده می باشد که چهار میزان اول آن، ترجیع بند این بخش است. استفاده وسیع از آرپژها، تاکید بر الگوهای ریتمیک و اجرای سولوهای تکنیکی توسط گیتارها از ویژگی های این بخش می باشد. بخش سوم، تکراری تغییر یافته از بخش اول بوده و متکی بر ترمولوی گیتارهاست. در تمام بخش های فوق، شکل ناقصی از تم اصلی که در بخش چهارم ارایه می شود، حضور دارد. بخش چهارم بر مبنای فرم سه تایی³ نوشته شده است. قسمت اول طرحی از فوگاتو بر مبنای تم اصلی دارد و قسمت دوم انتقال و تغییر یافته قسمت اول می باشد. قسمت سوم نوعی برگشت تغییر یافته به تن اولیه است که در بافتی مونوفونیک به سمتی که کل ارکستر در آن حضور دارد، حرکت می کند. بخش پنجم ارایه مختصری از بخش اول است که به عنوان کودا برای انتهای قطعه در نظر گرفته شده است.

کلید واژه: ترجیع بند، روندو، سازمان دهی فاصله ای، فانتزی، فوگاتو، گیتار

فهرست :

<u>شماره صفحه</u>	<u>عنوان</u>
1	مقدمه
2-9	آنالیز «فانتزی برای گیتار و ارکستر»
10	منابع و مآخذ
	پارتیتور «فانتزی برای گیتار و ارکستر» اولین پارتیتور پایان نامه (64 صفحه)
	پارتیتور «فوک برای کوارتت بادی چوبی» دومین پارتیتور پایان نامه (25 صفحه)

مقدمه

گیتار سازی است که با توجه به دینامیک محدود و عدم توانایی در ایجاد نت‌های کشیده، استفاده وسیعی در ارکستر سمفونیک ندارد. به طور معمول کاربرد آن در ارکستر به سه مقوله ایجاد فضای موسیقی لاتین و اسپانیایی، ایجاد افه‌های زخمه‌ای (مانند پیتزکاتوی زهی‌ها) و اجرای الگوهای آرپژوار محدود می‌شود.

با توجه به این که گیتار ساز تخصصی نگارنده می‌باشد، خلق اثری ارکسترال که گیتار نیز در آن حضور فعال داشته باشد همواره مورد علاقه وی بوده و به همین جهت به ساخت قطعه حاضراهتمام ورزیده است. البته محدودیتهایی به ویژه در مرحله ارکستراسیون وجود داشت که سعی شده تا جای ممکن به آنها پاسخ مناسب داده شود.

در ادامه، چگونگی ساخت و پردازش قطعه حاضر از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. این بررسی، ابتدا نحوه شکل‌گیری ایده‌های نخستین را نشان می‌دهد و سپس به چگونگی فرآیند بسط و گسترش و ساخت و ساز روی آنها می‌پردازد.

بخش نظری :

آنالیز «قطعه برای گیتار و ارکستر»

1- ایده های نخستین

مبنای شکل گیری ایده های نخستین، بر اساس سازمان دهی فاصله ای⁽¹⁾ و رشته های دوازده نتهی بوده است که در قالب چهار سلول زیر طراحی شده اند:

(2) فرم اولیه	[0,2,3]	[0,4,8]	[0,4,6]	[0,1,5]
بردارهای	[1,1,1,0,0,0]	[0,0,0,3,0,0]	[0,1,0,1,0,1]	[1,0,0,1,1,0]

فواصل⁽³⁾

با توجه به بردار فاصله ای سلول های فوق، تفاوت صدا دهندگی آنها مشخص می شود که علاوه بر سلیقه شخصی نگارنده، عامل مهمی در گزینش آنها بوده است. لازم به ذکر است که بردار فاصله ای شش مولفه دارد که اولی تعداد فواصل نیم پرده ای را در هر سلول نشان می دهد، دومی تعداد فواصل متشکل از دو نیم پرده (یک پرده ای) را در هر سلول مشخص می کند و باقی نیز به ترتیب تعداد فواصل در بر دارنده سه، چهار، پنج و شش نیم پرده را در هر سلول بیان می کنند.

در مرحله بعد و بر اساس سلول های انتخاب شده تمی طراحی گردید که اساس ساخت و ساز در بخش چهارم می باشد و در عین حال در بخش های دیگر نیز به صورت ناقص یا تغییر یافته حضور می یابد:

پس از آن و با توجه به این که در گیتار و در حالت عادی و به طور هم زمان تنها شش نت قابل ارایه هستند، آکوردهای شش نتهی بر اساس هر سلول و سپس ترکیب سلولها با هم در تن ها و پوزیسیون های مختلف روی گیتار طراحی گردید که مبنای هارمونی اثر را تشکیل می دهد.

در مرحله بعدی، بر اساس الگوی آرپژی که به کارگیری آن در متن اثر مد نظر بود، موتیفی طراحی شد که اساس ساخت و ساز در بخش دوم قرار گرفت:

ساختار فاصله ای موتیف فوق، عمدتاً بر اساس فاصله نیم پرده ای (به بالا یا پایین) نت وسط نسبت به دو نت کناری که هم صدا هستند، می باشد.

2- بسط و گسترش ایده های نخستین و ساخت و ساز روی آنها

در این مرحله ایده های ابتدایی وارد فرایند پردازش و ساخت و ساز شدند که محصول آنها در پنج بخش این قطعه نمود پیدا کرده است. در ادامه چگونگی این نمود از دیدگاه های هارمونی، کنترپوان، بافت، فرم و ارکستراسیون به اختصار بیان می شود:

2-1- هارمونی

نحوه شکل گیری هارمونی در این اثر قبلاً بیان شده است. توالی آکوردها به دو گونه طراحی شده است، یکی با در نظر گرفتن سلول های مورد استفاده در هر قسمت و دیگری بر مبنای نحوه صدادهی آنها و سلیقه شخصی نگارنده.

2-2- کنترپوان

در کنترپوان مورد استفاده در این قطعه از دیدگاه فاصله ای، از امکانات سازمان دهی سلولی نظیر وارونگی⁽¹⁾، قهقرایی⁽²⁾، انتقال⁽³⁾ و غیره و هم چنین پوشش دهی اصوات توسط هم به طوری که

Inversion-1 retrograde-2 Transposing-3

با هم فواصل خوش صدا (بر اساس سلیقه موسیقایی نگارنده) بسازند، استفاده فراوان شده است.

از منظر ارکستراسیون تقلید و پخش نتهای سوژه و کنتر سوژه ها در گروه های مختلف ارکستر به ساختار کنترپوانتیک قطعه به ویژه در بخش های دوم و چهارم کمک فراوانی می کند.

تنوع بخشی به ریتم و متر نیز مد نظر بوده است. مثلاً در مقدمه بخش اول پلی متریکی که به صورت عمودی به کار گرفته شده، کاملاً مشخص است و یباً در بخش چهارم با توجه به تمپوی $92 = \text{♩}$ سعی شده تقابل هایی مانند نمونه زیر ایجاد شود که در عین حال با فضای فاصله ای آن قسمت که گرایش شرقی دارد، همراهی می کند :

2-3- بافت

2-3-1- در بخش اول، بافت غالب هموفونیک است. پس از مقدمه که با کل ارکستر در میزان 28 به پایان می رسد قسمتی از تم اصلی توسط گیتارها معرفی می گردد. سپس روی فضای هارمونیک که گیتار اول و دو ویولن سولو بر اساس آکوردهای مورد استفاده در این قسمت بنا می کنند، گیتار دوم به اجرای سولو می پردازد. در ادامه نقش دو گیتار عوض شده و گیتار اول سولیست می گردد و در عین حال هارمونی با ظهور سازهای دیگر مشخص تر می شود.

2-3-2- در بخش دوم، پس از اولین معرفی ترجیع بند، آرپژهای دو گیتار در سوال و جواب به هم و در بافتی منوفونیک ظاهر می شوند که در ادامه و اولین سولوی گیتارها در این بخش، به بافت پلی فونیک می رسند. سپس بافتی هموفونیک با ریتم نوازی گیتارها پدیدار می شود که در نهایت و در دومین سولوی گیتارها در این بخش، پلی فونی مجدداً آشکار می شود.

2-3-3- در بخش سوم، بافت قطعه همانند بافت قسمت دوم از بخش اول هموفونیک می باشد و در بخش چهارم، دو قسمت اول شکل پلی فونیک داشته و قسمت سوم، هموفونیک است.

2-4- فرم

2-4-1- بخش اول، آداجیو با تمپوی $60 = \text{♩}$ و در فرم دو بخشی می باشد. بخش اول به عنوان مقدمه ساخته شده است و در بخش دوم که تضاد ریتمیک و ارکستراسیونی محسوسی با بخش اول دارد، شکل ساده شده ای از تم اصلی به گوش می رسد.

2-4-2- بخش دوم به فرم روندوی گسترده است که با تمپوی $48 = \text{♩}$ آغاز می شود. ترجیع بند در این بخش، همان موتیف سه بر دویی است که قبلاً گفته شد. اپیزودهای این بخش، به شرح زیر می باشند:

2-4-2-1- میزان های 69 تا 130 به طور گسترده از آرپژهای دو گیتار بهره می برند. ظهور ترجیع بند در میانه این اپیزود، به طور سنتی حس تمام شدن این قسمت و ورود به اپیزود بعدی را ایجاد میکند اما بعد از ارایه ترجیع بند، مجدداً و با کمی تفاوت به همین اپیزود برگشت کوتاهی می شود که در آن به تم اصلی نیز اشاراتی می گردد و در ادامه و بدون ظهور دوباره ترجیع بند، اپیزود دوم آشکار می شود.

2-4-2-2- تمپو در این اپیزود به $50 = \text{♩}$ می رسد و دو گیتار به سولونوازی می پردازند که ابتدا بر اساس تم اصلی بوده و سپس بر اساس موتیف ترجیع بند این بخش می باشد.

2-4-2-3- اپیزود سوم بعد از میزان های 151 تا 154 که ترجیع بند را ارایه می کنند و یک رابط از سازهای کوبه ای (میزان های 155 تا 158)، در تمپوی $10,8 = \text{♩}$ و با بهره گیری از اجرای الگوهای ریتمیک توسط دو گیتار شکل می گیرد. این الگوها بر اساس موتیف سه بر دوی ترجیع بند این بخش ساخته شده اند که برای پرهیز از زیاد نوشتن تریولسه ها، تغییر تمپو و متر صورت گرفته است.

2-4-2-4- ترجیع بند در میزان های 174 تا 181 به شکل متفاوتی ارایه می شود و پس از آن اپیزود چهارم با اجرای متفاوتی از سولوی دو گیتار و در تمپوی $52 = \text{♩}$ ارایه می شود.

در انتهای بخش دوم، ترجیع بند به صورت جدیدی ظاهر می شود که در نهایت به یک کودا ختم می شود. کودای مورد نظر همانند پلی است که بخش دوم را به بخش بعدی متصل می سازد.

2-4-3- بخش سوم شکل خلاصه شده ای از بخش اول است که قسمت مقدمه بخش اول را به همراه ندارد. این بخش آداجیویی است که صورت بسط یافته تم اصلی را به نمایش می گذارد.

2-4-4- این بخش فرم سه بخشی دارد و از تمپوی $92 = d.$ که به آن حالت اسکرتسو می دهد، برخوردار است. بخش های اول و دوم شکلی از فوگاتو داشته که روی تم اصلی و انتقال یافته آن به یک چهارم افزوده به بالا، بنا شده اند. بخش سوم نوعی برگشت به بخش اول محسوب می شود که در عین حال از قالب کنترپوانتیک خارج شده و به صورت منوفونیک ادامه پیدا می کند تا ارکستر در نهایت به کل برسد.

2-4-5- این بخش به عنوان کودای کوتاهی برای قطعه در نظر گرفته شده است که شکل بسیار خلاصه ای از بخش اول دارد. این اثر در انتها با دو نت ابتدای تم اصلی و آکورد آغازین قطعه به پایان می رسد.

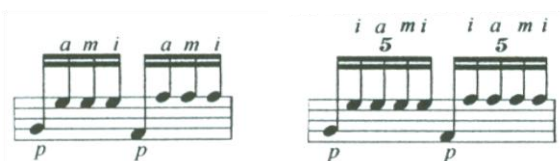
2-5- ارکستراسیون

نگارنده پس از ساخت و ساز بر اساس ایده های اولیه و موارد گفته شده، با در نظر گرفتن روش های سازبندی خصوصا در موسیقی قرن بیستم و تجربیات شنیداری و سلیقه شخصی، اقدام به ارکستراسیون قطعه نموده است. در این قسمت سعی شده است سازهای مختلف و افه های گوناگون آنها به گونه ای مناسب به کار گرفته شوند به طوری که صدای گیتارها را محو نکنند و در عین حال با سلیقه موسیقایی نگارنده همسو باشند.

لازم به ذکر است که در این قطعه برخی تکنیک های به کار گرفته شده برای گیتار از ابتکارات نگارنده بوده و برای اولین بار است که از آنها در نوازندگی گیتار با انگشتان و در قالب اثری آکادمیک استفاده می شود. این موارد عبارتند از:

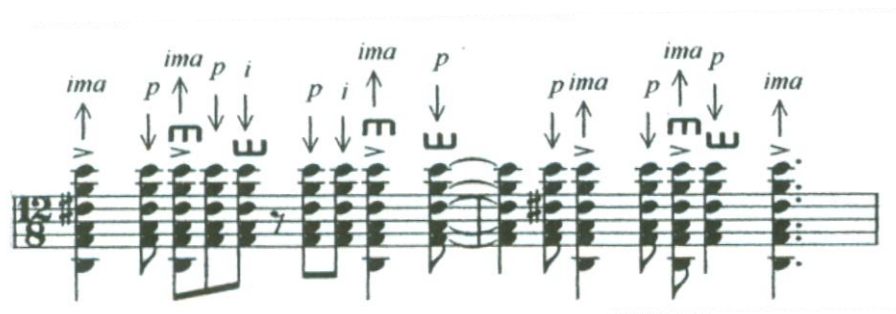
2-5-1- ترمولو در گیتار، عمدتاً ساختاری چهار یا پنج تایی متکی بر انگشت شست و به

صورت زیر دارد:

بنابراین امکان حرکات ملودیک و هم چنین نوانس های متفاوت در تمپوهای مختلف، در این نوع نوازندگی بسیار محدود می شود. نگارنده با الهام از نوازندگی سازهای زهی زخمه ای توسط مضراب، روشی برای نواختن ترمولودر گیتار با استفاده از انگشتان ابداع نموده است که حالتی موج شبیه نوازندگی با مضراب ایجاد می کند که البته نسبت به مضراب، متفاوت صدا می دهد. نحوه نواختن ترمولو یا ریزها به این روش، حرکت سریع و متناوب انگشتان سبابه و وسطی روی نت مورد نظر می باشد که در نتیجه انگشت شست آزاد شده و امکان اجرای حرکات ملودیک روی تمام سیم ها و با نوانس های قابل کنترل مهیا می شود.

2-5-2- نحوه اجرای الگوهای ریتمیک معرفی شده توسط گیتارها در بخش دوم با الهام از موسیقی آمریکای لاتین ابداع شده است. در این تکنیک، به کرات از برگشت انگشتان شست، سبابه و وسط روی سیم های گیتار در قالب ریتم های معرفی شده استفاده شده است که در نوازندگی گیتار با انگشتان بدیع است :

نتیجه گیری

نگارنده در این اثر تمام سعی خود را به کار بسته است تا در قالب اثری آکادمیک و با رعایت مسایل فنی از قبیل هارمونی، کنترپوان، تکنیک های آهنگ سازی، فرم، ارکستراسیون و غیره، قطعه ای به رشته تحریر در آورد که علاوه بر ارایه تکنیک های جدید در نوازندگی گیتار با انگشتان، امکانات وسیع هارمونی روی این ساز و نحوه تعمیم آن به کل ارکستر و در نتیجه امکان استفاده وسیع تر از گیتار در ساختار ارکستر سمفونیک را به نمایش بگذارد. امید آن می رود که این حرکت، قدمی باشد به جلو در مسیر بی انتهای موسیقی؛ هر چند کوچک و ناچیز...

منابع و مآخذ :

- رساله ارکستراسیون ، شارل کوکلن
- هارمونی قرن بیستم ، وینسنت پرسی کتی
- کارکرد هارمونی در قرن بیستم ، رالف توروک
- اصول آهنگسازی ، آرنولد شوئنبرگ
- منابع شنیداری و پارتی تورهای موسیقی قرن بیستم
- ارکستراسیون ، کنت کنان

Ministry of Science , Research & Technology

University of Art

Music Faculty

Thesis Title

A PICE FOR GUITAR & ORCHESTRA

Supervisor :

Prof. Hamid Reza Dibazar

Adviser :

Prof. Atabak Elyasi

A Thesis Submitted to Graduate Studies Office in Partial Fulfillment of the
Requirements of the Degree of Master of Arts in Composition

By : Hooman Mirabedini

Month and Year :

September 2010

**A PIECE FOR
GITAR & ORCHESTRA**

By : Hooman Mirabedini

September 2010

Abstract

"A PIECE FOR GUITAR & ORCHESTRA" or "FANTASY FOR GUITAR & ORCHESTRA" is an opus in one movement which is written in five sections in the base of intervallic organizations.

The first section is on binary form, AB. A is introduction for B (and for the piece) that arrives to B which begins with solos of guitars.

The second section is on spread rondo form. The first 4 measures, are ritornello of this section. Various arpeggios, rhythmic figures and technical solos of guitars are the most important parts in this section.

The third section is repetition of the first section, without introduction and with some changes in the B of the first. This section is based upon to tremolos of guitars.

In the above three sections, there are many various, changed and imperfectly figures of the main theme (or the main subject) that appears perfectly in the fourth section for the first time.

The fourth section is written on ternary form, ABA'. A was written on fugata form in the base of main theme. B is transposed and changed variation of A and A' returns to A with some changes especially in texture; polyphonic texture in A changes to monophonic texture in A'.

The fifth section was written as coda for the piece. It's a very short part of the first section.

Key words: binary form , fantasy , fugata , guitar , intervallic organization , main theme , ritornello , rondo , ternary form

Instrumentations :

2 Flutes

Oboe

2 Clarinets in Bb

2 Bassoons

4 Horns in F

Trumpet in Bb

Trombone

3 Timpanis in F# , C & E

Percussions (5 players)

Set 1: Snare drum, Symbals, Triangle (15 degrees from center to right side)

Set 2: Timbals, Guiro (15 degrees from center to left side)

Set 3: Maracas, Cabasa (center)

Set 4: Temple blocks, Castanets (60 degrees from center to left side)

Set 5: Xylophone (60 degrees from center to right side)

2 Guitars (the first, 30 degrees from center to left side & the second, 30 degrees from center to right side)

Violin 1

Violin 2

Viola

Violincello

Double bass